

Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü

Hıfzıssıhha Enstitüsü, Sağlık Bakanlığına bağlı olarak çalışan sağlam insanın hasta olmaması ve korunması için gereken tedbirleri alan, koruyucu sağlık hizmeti veren bir kurumdur. Hıfzıssıhha, hıfz: korumak ve sıhha: sağlık sözcüklerinin birleşiminden oluşur ve sağlığın korunması anlamına gelir. Genel anlamda halk sağlığıyla ilgili her türlü konu, Hıfzıssıhha'nın ilgi alanına girmektedir. Genel halk sağlığı, bulaşıcı hastalıklardan korunma, yeni aşı ve serumların üretilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda 19. yüzyılın sonunda bütün dünyada önemli gelişmeler olmuştur. Osmanlı Devleti'nin yöneticileri batıdaki bilim ve teknoloji gelişmelerini, özellikle tıp sahasındaki yeniliklerin ülkemizde uygulamasında gayret gösterdi. Dr. Edward Jenner'in 14 Mayıs 1796 yılında başlattığı çiçek aşısı uygulama tekniği 1801 yılında ülkemizde de uygulandı. 1831 yılında ülkemizde ilk karantina uygulaması başlatıldı. Karantina Osmanlı Devletinde kabul gören bir uygulamaydı. Ancak yeni tıp dallarının gelişmesi İstanbul ve Anadolu'daki bölgesel uygulamaların yanı sıra, bunların tıp eğitiminin müfredat programına girmesinden sonra bu uygulama daha da geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Mekteb-i Tıbbiyye'de 1841-1842 öğretim yılında okutulan dersler arasında ilm-i hıfzıssıhha dersi de yer almıştır. 1850 yılında Mekteb-i Tıbbiye Nezareti (Tıp Okulu Bakanlığı) kuruldu ve hekimbaşılık sisteminin yetkileri bu bakanlığa devredildi. Osmanlı Devleti 1851 yılında Paris'te düzenlenen 1. Milletlerarası Sağlık Konferansına katıldı ve karantinist ülkeler grubunda yer aldı. 18 Mayıs 1885 de Çiçek Aşısı Kanunu yayınlandı. 1885 yılında bulunan kuduz aşısı, 1886 yılında Osmanlı ülkesine getirildi. Hıfzıssıhha'nın gelişmesinde ortaya çıkan en önemli etken olan Bakteriyoloji'nin ülkemizdeki tarihi 1887'de başlamıştır. Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şâhâne'de 1887 yılında ilk kuduz aşısı üretimine başlandı ve Kuduz Tedavi Müessesesi kuruldu. 1892 yılında bir devlet kurumu olarak ilk Aşı Evi (Telkinhane-i Şâhane) kuruldu. Başına Hüseyin Remzi bey getirildi. Bu Aşı evi'nin sırasıyla Mekke, Basra, Şam, Bağdat, Musul, Selanik, Erzincan, Sivas ve Manastır şehirlerinde de şubeleri açıldı. 1894 yılında Maurice Nicollo'nun girişimleriyle Bakteriyolojihane-i Osmanî kuruldu. 1894 yılında gerek görüldüğü zamanlarda o dönemde halk sağlığının korunması ve salgınların önlenmesi için kurulan karantina evlerinde de (tahaffuzhane) bakteriyoloji laboratuvarları açıldı. Aşı evleri Cumhuriyet ile birlikte kapatılarak yerine adını Cumhuriyet döneminin ilk Sağlık Bakanı Refik Saydam'dan alan "Refik Saydam Hıfzı's Sıhha Müessesesi" kurulmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk sağlık Bakanı olan Refik Saydam'ın ismini alan "Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü" 27 Mayıs 1928 tarih ve 1267 sayılı yasa ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) ne bağlı olarak "Türkiye Cumhuriyeti Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi" adı ile Ankara'da kuruldu. İlk müdürü Profesör Doktor Mustafa AYGUN'dur. Daha sonra bu kanun gelişen ihtiyaçlar karşısında değiştirilerek 4 Ocak 1941'de 3959 sayılı yasa ile göre, yetki ve sorumlulukları yeniden belirlenmiştir. Kuruluş yıllarında teşkilat yapısı; Kimya, Bakteriyoloji, İmmunbiyoloji ve Farmakodinami olmak üzere 4 şubeden oluşan Hıfzıssıhha Enstitüsünde bunlara ilaveten meteoroloji istasyonu, özel konferans salonu ve bir de kütüphane bulunmakta idi. Enstitüde 14 ü uzman, 40 ı yabancı personel olmak üzere 54 görevli çalışmakta idi. Ortaya çıkan yeni sağlık sorunlarına cevap verebilmek amacıyla zamanla görev alanı da genişletilmiştir. Merkez Hıfzıssıhha Müessesesinde yıllar geçtikçe yeni birimler oluşturulmuştur ve aşı üretimi geliştirilmiştir. Bu gelişmeler; 1931 yılında, ağız yoluyla uygulanan BCG Aşısı üretimine başlandı, 1932 yılında, serum üretiminin ülke ihtiyacını karşılayacak düzeye gelmesi ile dışarıdan serum ithali durduruldu, 1933 yılında, Simple Metodu ile kuduz aşısı üretimi çalışmalarına başlanıldı, 1934 yılında, İstanbul Çiçek Aşıhanesi, Enstitü bünyesine nakledildi ve çiçek aşısı üretimi ülkemizin ihtiyacını karşılayacak düzeye getirildi, 1935 yılında, Farmakoloji Şubesi kurularak yerli ve yabancı ilaçlar ile diğer hayati maddelerin kontrolüne geçildi, 1936 yılında, Hıfzıssıhha Mektebi açıldı, 1937 yılında, kuduz serumu üretilmeye başlanıldı. Atatürk Büyük Söylev'inde, 1919 yılı 19 Mayıs'ında ülkemizin perişan durumunu anlatır. Refik Saydam'ın

Sağlık Bakanı olduğu yıllarda ülkemiz sağlık yönünden aynı ölçüde perişandı. Refik Saydam, varolmayan bir sağlık ordusuyla ülkenin sağlık hizmetlerini geliştirmek için görevlendirilmişti. Sıtma, tifüs, trahom, su ve besinlerle bulaşan hastalıklar ülkemizi kasıp kavurmuştur. Türkiye'nin önemli patoloğlarından Dr. Lutfi Aksu 1925 yılında yayınladığı kitabında durumu şöyle anlatır: "Sıtma 1924 yılında köylüleri tarlada ve yollarda yerlere serdi. Harmanlar yüzüstü kaldı. Kasaba ve kentlerde yoksul, zengin tüm halk perişan oldu. Bazı yerlerde okulları hastane gibi kullanma zorunluluğu doğdu". Kamu görevlisi hekimlerin çalışma saatleri dışında özel muayenehane açmalarını kabul etmiş ve Laboratuar hizmetlerini geliştirebilmek için Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü'nü ve hekimleri halk sağlığı ve sağlık yönetimi konusunda eğitmek için Hıfzıssıhha Okulunu kurmuştur. En son olarak Müessesenin ismi 14 Aralık 1983 gün 18251 sayılı Remzi Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlanan 181 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı" olarak değiştirilmiş ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı kuruluş haline getirilmiştir. Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden teşkilatlandırılmıştır. Günümüzde enstitünün hizmetleri üretim, kontrol, teşhis ve eğitim olmak üzere 4 (dört) ana grupta toplanmaktadır. Aşı, serum üretim ve kontrolü dışında ilaç kontrolü, gıda kontrolü, adli tıbbı da yardımcı olan toksikolojik çalışmalar, pestisit kontrolü, kan ürünleri üretimi, halkın sağlığına hizmet eden rutin mikrobiyolojik, biyokimyasal ve hematolojik tahliller ayrıca mikrobiyoloji biyokimya, farmakoloji bilim dallarında asistan eğitimi de kurumun etkinlikleri arasındadır.

Zühal DİLEK

KAYNAKÇA

Anna-Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi, 26. Cilt.

Büyük Nutuk.

Sağlık Bakanlığı İnternet Sitesi (2008).

Toplum ve Hakim, S 45, Aralık 1987.

03/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refik-saydam-hifzissihha-enstitusu/?pdf=3408> adresinden erişilmiştir